

32471, II, L, e, f. 1.

4° M 106/74

Poročilo

G. k. okrajnega šolskega nadzornika

I v. L a p a j n e - t a

o stanju šolstva v Novomeškem okraju 1884. l. z nasvétí, kako bi se omenjeno šolstvo boljšalo.

(Priobčil pri učiteljskem zborovanji v Novem mestu v dan 2. julija 1884. l.)

Pretteklo je še le pol leta, od kar se mi je izročila skrb za ljudsko šolstvo v tem okraju, vendar sem imel že toliko prilike, da sem se skoro do dobrega prepričal, v kakšnem stanju se nahaja. Doba ta je sicer kratka, ali kdor se pečá že veliko let z ljudskim šolstvom v obče, kdor vse svoje življenje posveti tej stroki, kakor jaz, zadostuje mu tudi ta primeroma kratek čas, da si upa izreči nepristransko sodbo, ne da bi delal krivice raznim faktorjem, ki so v teku tega leta in v prejšnjih dobah pri šolstvu v tem okraju sodelovali.

Novomeško okrajno glavarstvo šteje 46.493 prebivalcev (po ljudskem štetju od 1880. l.); za šolo godnih otrok se je letos izkazalo 6196, torej 13%. (Navadno se računi, da je od vsega prebivalstva dobrih 10% za šolo godne mladine.) Od teh je hodilo v šolo 4353, t. j. 70% od šolsko-godnih otrok. Lansko leto je bilo izkazanih 5881 za šolo godnih, in 4038 jih je hodilo v šolo, torej se je za 1% število za šolo godnih in za 2% število šolskih otrok pomnožilo. Število tistih otrok, ki so bili v šolo vpisani, pa so šolo zanemarjali, t. j. iz nikakor ne opravičenih vzrokov šolo pogostoma opuščali, je bilo letos izkazanih 374, torej 7.2%. Rednih šol je bilo 29. V njih so delovali postavno izprašani učitelji; samo v treh šolah so bili učitelji za silo. Od teh 29 šol ste 2 čveterorazrednici, 5 dvorazrednic, ostale (22) so bile enorazrednice. Šol za silo v tem okraju letos ni bilo. Po spolu je bila ena sama (čveterorazrednica) samo za dečke in ena sama (dvorazrednica) le za deklice, druge so bile po spolu mešane. Po jeziku je bilo 25 slovenskih šol, 4 so bile pa nemške. V 3 slovenskih šolah poučevala se je nemščina kot zavezni predmet v smislu obstoječih ukazov; v 1 šoli je bila nemščina neobligaten predmet, pa še v tem se je radi premajhnega števila otrok prostovoljno poučevalo. V nemških šolah (1 je dvorazrednica, 3 enorazrednice) se v slovenščini ni poučevalo. V vseh šolah je poučevalo: 6 nadučiteljev, 1 nadučiteljica, 29 učiteljev, 4 učiteljice, skupaj 40 moči; mej moškimi močmi je 5 duhovnikov (4 redovniki — frančiškani). Od teh učiteljev nimajo 3 postavnih preizkušenj, 7 jih ima samo 1. preizkušnjo (zrelosti). 3 učitelji — redovniki imajo pa preizkušnjo (spričevalo sposobnosti) za zasebne ljudske šole, ostali imajo pa za javne občne ljudske šole potrebna spričevala učiteljske sposobnosti.

Ker je v vsem glavarstvu 46.493 stanovalcev, 6196 za šolo godnih otrok in 4353 šolskih otrok, tedaj pride na 1 učitelja ali na 1 razred 1162 ljudi, 155 za šolo godnih in 109 šolskih otrok.

S šolami v tem okraji niso v zvezi otroški vrti ali drugi zavodi, na pr. nadaljevalni kmetijski ali obrtnijski tečaj. Samo na 3 šolah je bil kmetijski tečaj po zimi, t. j. poučevanje odraslih (in mladine) v kmetijstvu v nešolskih urah. Poučevanje šolske mladine pred dopoludansko šolo v sadjereji in morebiti tudi v drugih kmetijskih strokah, kakor sem našel zaznamovano na mnogih urnikih v tem okraji, je sicer vse hvalevredno, ako se je le količkaj izvrševalo; vender se tako poučevanje ne more zvati kmetijski tečaj, kateri se na kmetih najlože vpelje ob nedeljah pred ali po službi božji, dopoludne ali popoldne, ali pa obakrat. Takega pouka se morajo pa na vsak način odrasli ljudje udeleževati; kajti le ti imajo popolno zmožnost in resnost umeti težke in resne kmetijske nauke. Na kmetijskih tečajih se je poučevalo največ v sadjereji, nekoliko tudi o poljedelstvu, živino- in vinoreji. Na vsaki šoli je bila v tem okraji — kakor postava zahteva — tudi ponavljevalna šola ob četrtnih, v katero je po izkazih učiteljev 1057 otrok (od 1275 godnih) hodilo. Na vsaki šoli je bil pouk celoleten, celodnevno poučevanje je bilo samo na 5 šolah, poluletnega poučevanja pa ni bilo na nijedni učilnici, kar tudi biti ne smé. Na nekaterih šolah so hodili jako oddaljeni otroci samo po 2krat na teden v šolo. To se sicer ne strinja prav s šolskimi postavami in ukazi, tudi ovirajo taki učenci, ako se učitelj le malo ž njimi pečá, nepretrgano napredovanje v predmetih; če se pa pomisli, da je 2 uri od šole oddaljene otroke težko primorati, da bi vsak dan v šolo hodili, mora se le pohvaliti šolsko vodstvo, ki je to vpeljalo. Taki slučajji so mi 3 znani. — Po šolah tukajšnjega okraja se učé vsi predpisani predmeti, le telovadba se učí na nekaterih šolah, pa še na teh le nekoliko v šoli (redne vaje), manjka namreč telovadišč, telovadnic, telovadskega orodja, pa tudi učitelji, ali ne znajo tega predmeta, ali pa nimajo veselja do njega, kar se v nobenem slučajji ne smé odobravati, kajti za dečke je in ostane telovadba potreben in obligaten predmet. Zato moram učiteljstvo opozarjati, da tega predmeta v bodoče brez postavnega vzroka ne zanemarja. Drug predmet, ki se tudi ni učil na vseh šolah, so ženska ročna dela za deklice, vender mi je od 27 nadzorovanih šol do zdaj znanih samo 7, kjer se za ta predmet ničesar ni učinilo. Dotična šolska vodstva moram opozarjati, da poizvedujejo po sposobni ženski, katera bi ta nauk prevzela in da jo potem šolskim gosposkam naznanijo; kajti ženska ročna dela za deklice so obligaten predmet ljudskih šol in se morajo učiti. — Šolski otroci v tem okraji so videti še dosta bistrega duha in precej voljni ter še dosta ustrahovani. Tudi telesnega zdravja niso videti slabega; obleke niso otroci ravno slabe imeli; nasproti sem z veseljem zapazil, da so bile deklice po nekaterih šolah dosta čedno in snažno oblečene, lepo počesane, kar dela posebno ugoden vtis na človeka, zlasti če niso pokrite v šoli, kar učitelj ne smé trpeti. Zapazil sem pa na šolah, katere so imele razne pomanjkljivosti, da se od deklic kar ne térja, da bi bile odkrite v šoli.

Po narodnosti so šolski otroci v tem okraji Slovenci in Nemci; učitelji so izkazali 5666 Slovencev in 530 Nemcev t. j. Kočevarjev. Nekaj malo je slepih in gluhonemih otrok. Od učiteljstva v obče se ne more zahtevati, da bi poučevali tudi slepe in gluhone otroke. Ako se je pa kdo tudi v teh strokah vežbal, naj se usmili takega otroka. Kar pa učitelj v tej zadevi opustiti ne sme, je to, da dotičnim starišem svetuje, da spravijo take revčke v zavode za slepe in gluhone. Večkrat so razpisane štipendije za take siromake; učitelj naj to naznani starišem, ter naj jim svétuje in pomaga v tej zadevi. Dušno ali telesno za šolo preslabih otrok je bilo na teh šolah, katere sem že ogledal, precej. V tej točki moram gg. učiteljem svétovati, da se sami prepričajo, ali je otrok res preslab za šolo. Prilika za to je zlasti v počitnicah, ko učitelji potovaje od hiše do hiše sestavljajo šolsko matico. Pa tudi mej šolskim letom lahko zahteva učitelj, da stariši otroka pripeljejo, da ga on sam vidi in ž njim govori.

Nekatere ugodne utise sem dobil pri svojem nadzorovanji. Najugodnejši je bil pri ogledovanji šolskih vrtov. V svoje veliko veselje sem opazil, da ima v tem okraji večina šol svoje vrte, mej katerimi so nekateri v prav lepem redu in dovolj okusno osnovani. Drevesnica je poglaviti del šolskega vrta, te so večinoma v redu, na posameznih šolah kaj hvalevredno gleštane. To je dokaz, da je bil učitelj v tej zadevi priden, da ima veselje do umne, dejanske sadjereje. O tem je sevéda težje prepričati se, ali so se tudi učenci urili v sadjereji in vodili na šolski vrt. Pa nadejam se, da se je tudi to storilo, kajti šolski vrt ne izpolnjuje že popolnoma svoje naloge, ako učenci ne vidijo, kako učitelj na šolskem vrtu dela, in ako vsaj nekaj večjih otrok ne cepi in ne redi sadnega drevja. — Pri svojem nadzorovanji sem tudi poizvedoval, kako so šolske občine sestavljene, ter v tej zadevi naletel na nekatere nedostatke, katere sem predložil slavnemu c. kr. okrajnemu šolskemu svétu, ki ima po postavi pravico in dolžnost, šolske občine urejati. Niso še vse šolske občine ugodno, t. j. za pravilno in redno hojo v šolo sestavljene. Učiteljeva dolžnost je tudi po potu krajnega šolskega svéta na to delati, da c. kr. okrajni šolski svét občino tako uredí, kakor to najbolj ugaja šolskim otrokom. Tù in tam morebiti kaže, kakšno vas ali posamezno hišo izšolati in drugam všolati, ali pa drugo vas in hišo všolati. Take in enake zadeve naj se dobro preudarjajo zlasti, kadar se kje stavi nova ali razširjuje stara šola.

Šolska poslopja so večinoma dobra, nekaj jih je celó v prav dobrem stanji. Nekaj občin je pa obžalovanja vrednih, ko nimajo še lastnega šolskega poslopja, n. pr. Šmihel pri Novem mestu, Toplice. Šolske sobe so tù pa tam prav snažne in čedne; za snaženje mora skrbeti krajni šolski svét, ali pa naj se učitelju za to primerno odškodova. Neprijetno je in celó zdravju škodljivo, ako so šolske sobe nesnažne, ako so okna zamazana, steklene plošče že skoro slepe in vse pajčevnato. V tako sobo pride premalo svetlobe, kar očém jako škoduje. Radi tega naj se na šolska okna nikakor ne postavljajo cvetice.

Šolska oprava je v obče v redu. Le klopí sem našel tudi v nekaterih novih šolah slabe. Za shranjevanje učil in družih šolskih rečí mora imeti vsak razred svojo omaro, in sicer veliko, da spravi vsa učila vanjo, kadar jih ne rabi. Našel sem pa šole brez omare, ali pa je bila omara tako majhna, da $\frac{1}{4}$ vseh učil komaj v omaro gre.

Table so po nekaterih šolah prav slabe; tudi sem naletel na razrede z eno samo tablo. Vsak razred mora imeti dvoje tabel, na eno se navadno računí ali kaj drugega piše; druga boljša (morebiti platnena) naj služi za lepopisje in risanje.

Šolarske knjižnice imajo nekatere šole, pa niso povsodi v lepem redu. Dolžnost slehernega šolskega voditelja je, da preskrbí šoli s pomočjo krajnega šolskega svéta šolarsko knjižnico. Pomnožé se te knjižnice najboljše z izvrstnimi spisi za mladost, katere izdajajo naši boljši pisatelji in založniki. Vsaka šola bi morala imeti „Vrtec“ in bi morala biti ud „družbe sv. Mohora“. Posamezne številke „Vrtca“ naj mej letom samo naj izvrstnejši učenci beró; pridnejšim se posojuje, kadar je ves letnik trdno zvezan. Umé se, da morajo biti vse knjige dobro in trdno vezane, in da se morajo tudi izposojevati učencem, morebiti tudi odraslim ljudem. Po obstoječem ukazu je pa učiteljeva dolžnost, da vsako knjigo prej sam prebere, predno jo vzprejme v šolarsko knjižnico, in da to zapiše na prečitano knjižico. Na večrazredni šoli si to delo učitelji mej soboj razdelé. — Z uradnimi spisi sem primeroma še najzadovoljniši, kajti našel sem na vseh šolah skoro vse predpisane uradne knjige in knjižice.

Pri šolski matici (matriki) sem sim ter tje pogrešal vkupnega pregleda in pri tedniku se tudi nikod ni vjemala napisana tvarina s tem, kar so otroci znali. V tedniku naj se pač učitelj nikar ne baha; kaj mu le koristi, ako zapiše v tednik kaj

tacega, kar ni poučeval. Vsaj se ni težko prepričati, ali učitelj resnico vanj piše ali ne. Tednik naj piše učitelj v učnem jeziku, ne pa v drugem. Drugače sicer ni nepostavno, ali smešno se zdi človeku, če bere v tedniku prav slabe slovenske šole pri zemljepisu „Die sprachlichen Verhältnisse Böhmens“, ko morebiti otroci ne vedó, ali je Ljubljana ali Dunaj glavno mesto Kranjske, kakor sem naletel na drugi slabi šoli. V tednik pisati same številke strani in beril — tudi ne gré.

Hoja v šolo je po šolah tega okraja nekoliko redna; naravnost redne ali prav redne je nikakor ne morem imenovati; čisto neredne pa tudi ne, kajti praznih šol nisem skoro nikjer našel, pa tudi prenapolnjenih ne. Da otroci radi v šolo hodijo, lahko učitelj sam največ stori. K izvrstnemu učitelju hodijo otroci že sami radi v šolo; sicer pa naj učitelj otroke same radi slabe hoje v šolo opominja, svarí in kaznuje. Ako on nič ne opravi, stori naj to krajni šolski svét gledé starišev; in ako tudi to ničesar ne izdá, treba je sevéda uporne stariše predlagati c. kr. okrajnemu šolskemu svétu v kaznovanje. Navadno začénjajo otroci s 7. letom v šolo hoditi, kar je v obče naravno, še dosta pravilno in na Kranjskem tudi ne naravnost zoper naše deželne šolske postave.*) Malo je otrok, ki so že s 6. letom toliko razviti, duševno in telesno, in tako blizo šole, da začénjajo že s tem letom v šolo hoditi. Zoper to pa, da otroci pridejo še le z 8. letom prvokrat v šolo, mora se pa učitelj na vsak način upirati. Morebiti naj bi to sredstvo uporabljeval, da reče starišem, čim kasneje v šolo pride, tem dalje bode moral po dovršenem 12. letu v šolo hoditi. Ako bi to potem tudi učitelj dejansko vpeljal, ne bi grešil ravno zoper postavo, zlasti ne zoper popravljeno državno šolsko postavo (s 14. maja 1869 in z 2. maja 1883. l.). Vsaj se pa taki otroci v 4 letih tudi dovolj naučiti ne morejo, kar postava zahteva; torej se že s tega stališča otroka lahko sili, da v 13. letu vsaj po zimi še hodi v šolo. Pri izboljšanju hoje v šolo bi krajnim šolskim svétom po postavi pripadala prav velika naloga, toda skoro vso mora učitelj sam nositi, in to iz naravnih vzrokov, ki se ne dajo lahko predrugačiti. Sicer je pa večkrat v korist šoli in učitelju, da poglobitne zadeve krajnega šolskega svéta opravlja učitelj sam. Krajni šolski svét mora imeti prav izvrstnega načelnika, da šoli koristi, ali pa mora biti učitelj posebno moder in prebrisan, da ude krajnega šolskega svéta vé šoli naklanjati. — Redno hojo v šolo pospešujejo: 1) stariši, 2) učitelj, 3) krajni šolski svét in 4) c. kr. okrajni šolski svét. Ta zadnja instanca ima sicer največjo veljavo, ker lahko kaznuje, vendar bi jaz mislil, da naj c. kr. okrajni šolski svét kaznuje edino le uporne (renitente) stariše, ki iz gole nemarnosti ali sovraštva do šole in učitelja otrók v šolo ne pošiljajo. Toda v teh slučajih, in kjer trpí ugled učiteljev ali krajnega šolskega svéta, morajo biti stariši kaznovani, zlasti ako se prej dejansko ne spokoré in oproščenja ne prosijo. Zakaj pameten učitelj, ki želí edino le otroku dobro, ne smé biti moralíčno premagan od upornih starišev.

V zadevah krajnega šolskega svéta moram še opomniti, da na njegovo delovanje učitelji vse premalo pazijo. Nekateri krajni šolski svéti imajo komaj 2 seji v letu, nekateri eno samo, drugi še celó nobene ne. Pripetilo se mi je celó, da učitelj ni vedel, kdo je predsednik krajnega šolskega svéta, kdo domači šolski nadzornik. — Učitelj mora na vsak način delati na to, da ima krajni šolski svét vsaj dve seji v letu: pri eni se sestavlja proračun za prihodnje leto, da se predloží potem v potrjenje c. kr. okrajnemu šolskemu svétu, pri drugi pa predloží predsednik račun za minolo leto najprvo krajnemu šolskemu svétu, in ko ga ta odobrí, predloží se še na omenjeno višje mesto v potrjenje. Kadar se sestavlja proračun, mora učitelj predlagati in toplo priporočati, da se poleg drugih potrebnih zneskov dovoli nekaj tudi za uboge učence (za knjige, pisanke itd.) in

*) Toda v to treba dovoljenja od c. kr. okraj. šolskega svéta (§. 17. postava od 29. aprila 1873.)

za šolarsko knjižnico. Ako se bodo moške protivili, razodenite jim, da se za stvarne šolske potrebščine v Novomeškem okraji prav malo porabi, kakor sem posnel iz letnih računov, poslanih od krajnih šolskih svetov v potrjenje; navadno se izdá 50—100 gld. Neki krajni šolski svet je pa lansko leto porabil samo 15 gld., reci: petnajst gld. Zdaj naj še kdo reče, da je šola draga! Sicer pa ta šola tudi dosta vredna ni! Važno besedo izpregovorim pa namreč o šolskih knjigah. Ta točka bi morala biti posebej na dnevnem redu denašnje skupščine. Ker je pa že lanska konferencija o tem sklepala in ker po najnovejših določbah (postavnih) to spada v delokrog slavnega c. kr. deželnega šolskega sveta, zato se mi je odveč zdelo, da bi se pri obširnem programu še o tej točki razgovarjali. Pa kaj hočemo le zbirati pri naših šolskih knjigah? Vsaj jih nimamo na izbiri! Rabiti moramo te, ki se dobé v c. kr. šolski zalogi. Pa so to tudi dobre knjige, toliko berila, kakor računice. Le pri abecednikih bi utegnila konferencija drugačnih misli biti, in bi se nekateri izjavili za Praprotnikov, drugi za Razinger-Žumer-jev abecednik, mesto Miklošičeve začetnice. Na teh šolah se je lani rabil Razinger-Žumer-jev abecednik. Tako lahko ostane še eno leto. Ako pa dá slavni c. kr. deželni šolski svet Praprotnikovemu abecedniku prednost, bilo bi to gotovo tudi učiteljem tega okraja po volji, kajti Praprotnikov abecednik skoro vse druge presega. Nasproti pa moram trditi, da mi pa Miklošičeva začetnica s prvim berilom posebno ugaja za nižjo skupino (1. in 2. oddelek) razdeljenih enorazrednih šol, za katero se mi zdí abecednik premajhen, Drugo berilo pa preteško. Vse to sem, toda le mimo gredé, omeniti hotel. Pri tej točki moram marveč poudarjati, da so nekatere šole premalo preskrbljene s knjigami. Berila že še imajo šole, če tudi marsikatera dvorazrednica nima še Tretjega berila.

Na enorazrednicah je težko terjati Tretjega berila, pa nekatere ga vendar imajo; dobro osnovana dvorazrednica mora imeti vsekako v višjem oddelku II. razredu Tretje berilo in čveterorazrednica pa v IV. razredu tudi Četrto berilo, ki je letos izišlo. Četrto berilo je izvrstna knjiga z lepim in težkim berilom; vpelje naj se zlasti v ponavljevalne šole. Ker je mnogo učiteljev še, katerim je ta knjiga neznana, zato sem preskrbel, da bode letos vsaka šola med ubožnimi knjigami dobila tudi 1 iztis Četrtega berila. Računic, teh izvrstnih in jako cenih knjižic, sem vse preveč pogrešal po šolah. Na enorazrednicah morale bi biti 1., 2. in 3. računica, na dobrih dvorazrednicah tudi 4., in na dobrih čveterorazrednicah tudi 5. računica, ki bode zlasti pri geometriji, ki se mora deloma v zvezi z računstvom učiti, dobro služila. Pa učenci sami morajo biti preskrbljeni s knjigami. Našel sem pa žalibog šole, kjer učenci nižje skupine, in druge, kjer učenci višje skupine niso imeli niti 1. niti 2. računice. Učitelj jih je imel v omari shranjene, a škoda se mu je zdelo, da bi jih bil učencem posodil. Čemu so li knjižice? Ali mar ne zató, da se otroci v šoli in doma iz njih učé?! Le eno šolo sem najdel, na kateri so otroci skoro preveč raznovrstnih knjig imeli, kjer veljá izrek: „zu viel des Guten“. Na neki slabi šoli je učitelj pa koncem tega šolskega leta hotel vpeljati 3. računico in Četrto berilo — v svoji razdeljeni enorazrednici. Zelo imenitno je pri vsaki šoli, da so otroci preskrbljeni ne samo s šolskimi knjigami, ampak tudi z vsem potrebnim šolskim orodjem, t. j. s tablicami, črtalniki, pisankami, risankami, s peresi, svinčniki itd. V tej zadevi sem bil prav malo zadovoljen, le redke so tiste učilnice, na katerih so otroci imeli vso potrebno šolsko orodje. Naletel sem marveč že na več šol, kjer je učitelj imel v šoli tablice, a otroci so bili brez njih. Škoda se je zdelo, da bi učitelj tablice, ki so bile vendar šolska lastnina, otrokom na dom dal. Krojač brez igle ni krojač, čevljar brez šila ni čevljar, in učenec brez tablice ni učenec. Tablica bi morala biti zvesta spremljevalka vsacega šolarja, doma in v šoli in celó na pašo naj bi deček tablico seboj jemal. Kaj pa rečete o tistem učitelju, ki še otroku črtalnika ne zaupa, da bi ga domov nesel. Kje naj

se taki šolarji vadijo pisati, ko nimajo niti tablice niti pisala domá. Pisank se pa otrokom še manj na dom dá, kajti nekateri učitelji so tega mnenja, da učenec domá ne more pisati, ne more izdelovati šolskih nalog. To je napačno mnenje. V šoli seveda naj se uči učenec po vzgledih učiteljevih na šolski tabli pisanja v obče in zlasti lepopisja. Ali v šoli je premalo časa, da bi se otrok v a d il v tem, kar je v šoli enkrat ali komaj dvakrat videl in poskusil. Za pisanje (lepopisje) je tudi po naših načrtih premalo ur odločenih, da bi zadostovale v zadostno izurjenje v tem predmetu. Zato mora učitelj svojim otrokom dajati domače naloge, katere naj izdelujejo na tablice in pisanke, s svinčnikom ali s tinto; poslednje je gotovo boljše. Vsaj otroci že dobé tudi domá toliko časa, da izdelajo vsaj dvakrat v tednu kratko nalogo; z velikimi stroški to tudi ne bo združeno, pisanke so po ceni, tinta tudi ni draga. — Pisanke se prav različne rabijo po našem okraji; dovoljene in nedovoljene. Pisanke s slikami in slabim papirjem gotovo niso dovoljene, in na nekaterih šolah rabijo učenci v šoli Greiner-jeve pisanke s predpisi, da si učitelj olajša delo, da njemu ni treba na tablo vzglednih črk delati. Rabljenje tacih pisank v šoli ne morem priporočati.

Za domače vaje pa niso prepovedane. Konferenca bi lahko sklenila, kakšne pisanke naj bi se v tem okraji rabile, a to vprašanje je premalenkostno, da bi se ž njim bavili. Toda od vsakega učitelja bodem terjal, da rabi za lepopisje pisanke iz prav dobrega papirja s pivnim papirjem vred; take stanejo navadno 2 kr. Za pravopisje, za računstvo in sploh za vaje ali domače naloge naj bi rabili morebiti cenejše pisanke take, ki se dobé po 1 kr.; kajti teh porabijo več, zato naj bodo cenejše. Takih slabejših pisank ne smé ne učitelj, ne trgovec po 2 kr. prodajati.

Z risankami nisem kaj zadovoljen; risa se sploh malo, pa še to na tenek papir in brez izjeme na pikčasti papir in sicer edino le v prvo risanko (1 cm. pike). Vsaj se dobé risanke tudi iz trdnega in debelega papirja, če tudi ni bel in gladek. Na debel papir risati je otrokom veliko ložje, in takega s trdo svojo roko ne prederejo tako lahko, kakor če se risa na tenek papir. Vedno risati v prvo pisanko, nikakor ne smem dopuščati. Že enorazrednica naj vpelje tudi drugo risanko (2 cm. pike), dvorazrednica mora imeti tudi tretjo risanko, a čveterorazrednica pa še četrto risanko (v 4. razredu). Da bodo otroci imeli gumilastike (črni gumi, a ne radirke), naj se obrne učitelj n. pr. do „Národne šole“, ki mu najboljših gumilastek po jako nizki ceni preskrbi. Risarski vzgledi za učitelja so dobri: Grandauer, Eichler, Tretau; Kopšiča ne priporočam. Tega pa celó ne pripuščam, da bi učitelj dal otrokom tiste drage Kopšičeve risanke, pri katerih njemu samemu ni treba na tablo risati. Kakor mora učitelj pri vsaki lepopisni uri sam na tablo pisati, na tabli učencem črke razkazovati, tako mora tudi pri vsaki risarski uri sam na tablo risati to, kar učenci posnemajo v svoje risalne zvezke. Učitelj, ki pri lepopisji (ali risanji) svoj predpis po več tednov (!) na tabli pusti, spada v staro dobo, ko je učitelj svojo „voršrifto“ komaj 2- do 4krat v letu spremenil.

Z učili ali učnimi sredstvi je večina šol v tem okraji preskrbljena; nekatere šole imajo celó več jih, kakor jih zahteva šolski in učni red z 20. avgusta 1870. l. Tudi sem videl po nekod prav dragocene reči. Kar se mi pa ni dopadlo in kar moram grajati, je, da nekatere šole še zdaj nimajo vseh učil, čeravno je 14 let minulo, od kar so bila po omenjenem ministerskem ukazu zapovedana. Pa nadejam se, da bodo učitelji na to delali, da se prej ko prej v proračun krajnih šolskih svétov tudi za pomanjkujoča učila postavi potrebna svóta. Kar me je pa najbolj v tej zadevi žalilo, je, da imajo učitelji, kakor sem že omenil, učila skoro vsa razpostavljena skozi celo leto v šolski sobi na stenah, kjer trpé pred prahom, vlažnostjo in pred otroci. Samo takrat, kedar se rabijo, ali pa še nekaj časa pred in po tem, se razobesijo table na steno. Če so vedno na

stenah, tudi otrok takrat ne mikajo, kadar jih učitelj razklada. — Pri nekaterih šolah je tudi nekaj knjig za učiteljevo rabo. Ako učitelj sam takih ne rabi, smé jih včasih tudi zanesljivim odraslim ljudem posoditi. Tako učiteljsko knjižnico naj pa učitelj odloči od šolarske knjižnice, in sevéda tudi od knjig za ubožne učence, o katerih naj ima natančen zapisnik, o številu, o vsakoletnem prirastku in o učencih, katerim jih je posodil in od katerih jih mora redno ob koncu šolskega leta terjati. — H knjigam za ubožne učence naj učitelj vpiše tudi tiste, katere krajni šolski svét kupi. Če se v ta ali drug šolski namen postavi kaka svotica v proračun, mora učitelj gledati, da se tudi porabi. — Šolske ure so navadno od 9.—12. in od 1.—3. ure, kar je čisto pravilno. 25 ur torej se navadno na teden poučuje. Če je pa za ta ali uni razred po učnem načrtu več ur predpisanih, moram gg. učitelje opomniti, da tudi več ur poučujejo, toliko pač, kolikor je zapovedano, pa tudi ne več, kakor sem to pri neki šoli zapazil. Če učitelj ne more n. pr. telovadbi odločiti toliko časa, kolikor terja načrt, ker nima niti orodja, niti prostora telovadskega, naj pa v tistem času uči druge predmete. Od učitelja se mora po vsej pravici zahtevati, da se ravna pri svojem pouku po šolskih knjigah in po učnem načrtu. Žal, da je resnica, da so še učitelji, ki ne vedó, kaj je „učni načrt“. „Učne načrte“ (Lehrpläne) je izdal slavni c. kr. deželni šolski svét že 1874. l., in vendar sem naletel na nekatere šole, ki so brez njih. Kako naj se potlej učitelji po načrtu ravnaajo?! Da je slavni c. kr. okrajni šolski svét vprašanja, ali naj bi se ti načrti v čem izpremenili, na dnevni red denšnjega zbora postavil, vodili so ga pri tem ti nagibi, da bi učitelji te načrte dobro enkrat premislili. Vzrok temu je pa tudi ta, ker bode morebiti o premembi načrtov od l. 1874. govor pri bodoči deželni učiteljski konferenci. „Urniki“ naj se pa v bodoče imenujejo po tem le pravem imenu in naj se vsako leto posebej predlagajo c. kr. okrajnemu šolskemu svétu v potrjenje. Za 1884/85. l. naj pa učitelji tega ne storé, ako bode slavni c. kr. deželni šolski svét letos učne načrte, ki so podloga urnikom, v čem izpremenil, zlasti z ozirom na postavo z 1883. l. (2. maja).

Da se učni smoter, ki je predpisan po učnih načrtih, v obče ne dosega, razumljivo je samo ob sebi; kajti zahteva se v nekaterih točkah obilo. Priden in več učitelj bi v normalnih šolskih razmerah že veliko dosegel; toda kje so normalne šolske razmere in ob enem priden in izveden učitelj?

Najboljši uspehi so v materinskem jeziku, osobito v čitanji. Pa kakor sem pri družih predmetih opazil metodične nedostatnosti, tako še celó pri čitanji. Sploh naj se učitelj višjih definicij ogiba v ljudski šoli. Tudi pri računstvu naj se ne vpraša, kaj je soštevanje, odštevanje itd. Učitelj naj bo vesel, da znajo otroci soštevati, odštevati itd. S slovnico slovensko sem v obče nezadovoljen, zlasti na nekaterih šolah se menda nič ni gojila. Na nemških šolah govoré učitelji pravilno nemščino, na slovenskih šolah pa navadno slabo slovenščino, vse polno germanizmov, n. pr. „gor dal“, „noter povedal“ — „koga“ (nam. kaj) itd.

V zemljepisu je bilo zapaziti tù pa tam nekaj dobrih uspehov, zlasti me je to veselilo, če je učitelj pričel z domačim krajem, šel k okraju, potem k deželi itd. Vendar sem bil v šoli, kjer mi otroci niso vedeli imenovati nobenega trga in kjer niso vedeli ali je Rudolfovo trg ali mesto. Zgodovina je težji predmet, zato so bili tudi uspehi slabi. Pri prirodopisu je bilo po nekod opaziti, da se je učil z ozirom na kmetijstvo, ali v obče se ne morem še letos izjaviti na tanko, kako so se gojile posamezne stroke prirodoznanstva. Enako veljá tudi pri drugih predmetih. Toliko moram reči, da so uspehi v računstvu preslabi v vseh tistih šolah, kjer se otroci niso urili v pismenem računstvu domá in v šoli. V lepomisli in risanju so tudi rezultati preslabi. Zastran pisanja sem se po nekaterih šolah prepričal, da otroci znajo le za silo pisati, da bodo to malo izurjenost v

nekaterih letih zelo pozabili; in to pride vse od tod, ker se otroci domá ne vadijo; kajti v šoli pišejo 1—2 uri na teden, kar je vse premalo. Domá, domá naj se vadijo. Pri ženskih ročnih delih se povsodi ne gleda na to, da bi deklice šivale in pletle. Le kockanje se največ vežba. Učiteljice ženskih ročnih del so bile pa menda skoro vse brez izvrstne knjige „Ženska ročna dela“ od Ane Stumpfí, ki je tako dober navod v tej stroki, in kjer si dotična učiteljica lahko vso potrebno slovensko terminologijo prisvoji in dalje med žensko mladež razširja. — Pri telovadbi naj se pa učitelj poslužuje slov. terminologije, ki je v Šmidovi telovadski knjigi. — Predno končam svoje opazke, opomniti moram „šolskih naznanil“, ki se v tem okraji vsled nekega sklepa navadno samo dvakrat v letu delé. Opomniti moram, da po šolskem in učnem redu se morajo šolska naznanila štirikrat v letu otrokom deliti, in da razen ministerstva nijedna korporacija nima pravice, to izpremeniti. Po tem ukazu se torej morajo gg. učitelji ravnati. Izjema, bi rekel človek, smela bi biti samo pri prvoletnikih, dokler še čitati ne znajo; tem naj bi se dajala samo 3krat v letu. Učitelj pa naj „naznanil“ nikar za nadzornika ne piše, ampak za otroke. Pripetilo se mi je, da mi je učitelj pokazal dvakrat v naznanila vpisane rede, katerih pa otroci ali stariši niti enkrat videli niso. — Po nekaterih šolah sem zapazil, da ni tintnikov in tinte. To so veliki nedostaki. Krajni šolski svet mora za to skrbeti in od otrok se ne sme v ta namen ničesar terjati. To pa tudi nikakor ne gre, da bi otroci v stekleničah črnilo soboj nosili. To je pa tudi nemarnost, kakor sem na neki šoli opazil, da je na oknih bilo vse polno tintnikov, v klopéh pa nobenega.

Mej učiteljstvom, duhovščino in ljudstvom vlada v obče (pa so tudi izjeme) sporazumljenje, kar me veseli, kajti kjer je prepír, ondi tudi pri šoli ni napredka. Vender moram opomniti, da s takimi možmi pa, ki ničesar za šolo storiti ne marajo ali ki šoli celó nasprotujejo, ondi ne kaže prevelikega prijateljstva gojiti. Povsodi pa, kjer v občini prepíri nastanejo, naj jih skuša učitelj kot pravi mirovni apostelj s poukom in tolažilnimi besedami poravnati. — V zadevi nadaljnega izobraževanja učiteljev dozdeva se mi, da učitelji v tem okraji premalo beró in premalo pišejo. Okrajno učiteljsko knjižico premalo rabijo. Vsaj ni treba ravno osebno po knjige hoditi, po uradnem potu se dobé in povračajo lahko brezplačno. Odbor bode gotovo tudi rad kupil tako knjigo, kakoršne učitelj ravno potrebuje, ako je še nima v knjižnici. Odbor tudi lahko ukrene, da važnejši in ne navadni šolski časopisi iz bukvarnice krožijo od učitelja do učitelja, od šole do šole. Priporočam torej marljivo lastno izobraževanje, skrb za omiko mladine in odraslih ljudi. Poslednjim naj učitelj priporoča domače časopise in knjige, naj jim osnuje morebiti bralna društva ali domače čitalnice, naj jim priporoča družbo sv. Mohora, naj ob nedeljah razlaga o kmetijstvu itd. Mnogovrstno je polje učiteljskemu delovanju. Vsak učitelj ne more povsodi vsemu kos biti; naj se torej ta odlikuje tù, drugi tam. Toda vsi morajo biti delavni, delavni za šolo, za národ in za svoj stan, ki se največ z delavnostjo, omiko in možatostjo mora povzdigniti do večje veljave, katere še silno potrebuje.

Dostavek. To poročilo prišlo bode vsakemu učitelju v roke. Kedar ga prebere, **naj podčrta samo tó, kar zadeva njega ali njegovo šolo.** Nekateremu ne bode treba ničesar, ali pa prav malo podčrtovati. Ta naj bode vesel, da ima šolo v redu, in naj skrbi, da bode tudi v bodočnosti takó. Bog daj, da se bode v kratkem pomnožilo število prav dobrih in dobrih šol, katerih je nad polovico v tem kraji, in katerim so nekoje opazke v tem poročilu odveč.

V šolskih počitnicah bode pripravno sestavljati „Opis domače občine“ za knjižico „Opis novo-meškega okrajnega glavarstva“. Dobro izgotovljeni opis naj se pošlje do 31. decembra 1884 slavnemu odboru okrajne učiteljske knjižnice v Rudolfovem (učelnik č. g. o. Florentin Hrovat.)